

կին մէջ պլլուած : (f) 'Լոյսը մեծցած ու երկայնքէն կտրած :

Նշանասը սակաւագիւտ ըլլալուն համար շատ սուղ է . կ'ըսեն թէ աշխարհիս վրայ եղած ամէն պտուղներէն համով է . մանաւանդ թէ ոմանք ալ կ'ըսեն թէ անանասն ամէն պտղոյ համը ունի : Բայց կ'երենայ որ ասոր սղու թիւնը ոչ այնչափ իրեն համեղութեանը վրայ է , այլ սակաւագիւտ ըլլալուն համար :

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Բ . Լըրիւ երկրորդ կաշի-մեան դարը :

ՀՐԱՑԵԱԼ մետաղներէ ձեւացած ծովը որ արեւու ու լուսնի հետ ձգողութեամբը լավայի պէս կը բարձրանար կամ յորձանքի պէս կը վազէր և կամ մթնոլորտին մէջ պատահած փոթորիկներէն ծծմբէ թաթառի՝ պէս երկինք կ'ելէր , գնտին կեղեկին տակը ամփոփուեցաւ ու օդին հետ հաղորդակցութիւն չունենալով վերջապէս ուժը կուտրեցաւ : Վախնական ջերմութիւնը որ մոլորակաց գնտերուն մէջ անցեր էր , կամաց կամաց բոլոր տիեզերաց մէջ տարածուեցաւ : Բայց երկիրս որչափ փոփոխութիւն պիտի կրէր մինչև որ կարելի ըլլար մէջը մարդ բնակիլ : Վեռ թոյլ մարմին ըլլալով՝ շոգիններուն ընդարձակութիւնն ու բոլորովին հրացեալ միջուկին շարժմունքէն՝ զոսի մակերևոյթը անդադար կը փոփոխէր : (d) որ մինչև հիմայ աս երկրիս միջուկին շարժմունքէն գետնաշարժներ կ'ըլլան ու հրաբուխներ կը բռնկին , ինչ աստիճանի ուժ պիտի ունեցած ըլլայ արդեօք բուն բորբոքած ժամանակը : Բնէրքին յուզմանց սաստկութեանն ձեւացեր են ան բարձր լեռները որոնք յաւիտենական ձիւնով ծածկուած են ու գագաթնին ամպերու մէջ են : Վեպեան լեռանց գօտին որ բոլոր Լըրու-

պայի լեռանց հետ հաղորդութիւն ունի , ու միջին Բսիոյ զանազան բարձր ու սեպացեալ իրարու վրայ դիզած լեռները բոլոր երկրիս հրացեալ միջուկէն ելած գոլորշեացը ընդարձակելէն ձեւացած են :

Մթնոլորտին ջերմութիւնը պակսելով սկսաւ օդը զտուիլ ու մոլորակաց լոյծ գունտը երթալով պաղիլ : Շոգիները իրարու հետ միանալով թանձրացան , թթուածին ու ջրածին կազերը իրարու հետ խառնուելով ջուրը գոյացաւ . առջի ստեղծուած ջուրը կրով , փոթասով ու ուրիշ զանազան թթու ու աղային մասունքներով բաղադրած էր : Սե սե ամպերը թանձրացան ու սարսափելի շառաւիմներով երկինքը սկսաւ որոտալ , այնպէս զարհուրելի մորիկ մը ելաւ որ բոլոր երկրագունտս կը դողացնէր . ջուրերը հեղեղի պէս երկրիս բիւրեղացած տեղուանքը կը վազէին ու երկրիս վրայէն սահելով անցնելով՝ բլրի պէս մեծամեծ քարեր մէկ տեղ կ'առնէին կը տանէին . բոլոր բնական խոր տեղուանքը լեցուեցան ու անկէց ալ դուրս պոռթկալով երկրիս երեսը պատեցին : Նշատեն ձեւացաւ Ովկիանոս ծովը որ աւելի ընդարձակ էր քան թէ ինչ որ հիմայ կը տեսնենք . երկրիս չորս կողմը ջուրը պատած անսահման ծով մը ձեւացուցեր էր , ուր քանի մը մանր կղզիներէն զատ ուրիշ բան մը չէր երեւար , անոնք ալ վերայի շեալ նախնական բարձր լեռանց մասերն էին : Բսիկայ է առաջին ջրհեղեղ մը , որ բոլոր երկիրս տակն ու վրայ բրաւ :

() Դը ան ահագին լոյծ մարմիններէն բաժնուելով սկսաւ թափանցիկ ըլլալ ու պայծառանալ . արեւուն լոյսը ու լուսնի և աստղերուն ճառագայթները սկսան օդը կտրել ու անցնիլ . ժայռերը ու ջրերը սկսան լուսաւոր ճառագայթներով զանազան գոյներ ցոլացնել :

Ովսէս աշխարհի՛ արարչութեան չորրորդ օրը՝ կը լինէ աս լուսաւոր մար-

1 Արարչագործութեան եօթն օրերը մէյմէկ միջոց ժամանակի կ'իմանան բնապատումը , և աստուածաբանք ալ հաւանած են :

մնոց երեւնալը, վասն զի մինչև ան ատենը արեւը երկրիս վրայ չէր կրնար ճառագայթները տարածել, ուստի երկրիս համար արեւուն ստեղծուիլը մթնոլորտին պայծառանալէն կը սկսի: Ի՞նչպէս պայծառ էր արդեօք այն լոյսը երբոր առջի անգամ իր ճառագայթներովը ընդարձակ Ուլկիանոսը ցոլացուց. անկարելի էր որ մարդուս աչքը կարենար դիմանալ, որովհետեւ օդը նոյն ատենը ան բաղադրութիւնը չունէր ինչ որ հիմայ ունի. օդին մէջ ան ատենը ածխային կազը շատ էր, որ սաստիկ կիզող ու աղամանդին պէս ուրիշ մարմինները կոտորելու սաստիկ ուժ ունէր:

Երկրիս ջերմութիւնը ան ատենը թէպէտ ահագին Ուլկիանոսէ ելած շոգիներովը բարեխառնուած էր, բայց ի վերայ այսոր ամենայնի հիմակուան հասարակածին տակի տաքութենէն շատ աւելի սաստիկ էր. ջուրը, ջերմութիւնը ու լոյսը իրարու հետ կապակցութիւն մը ունենալով՝ սկսան երեւնալ երկրիս վրայ կեանք ունեցող մարմիններ. նախ բոյսերը երեւան, վասն զի դեռ ան ատենը շնչաւոր կենդանեաց ապրելու ամէն հարկաւոր միջոցները չկային. բուսական հիւլէները, որ բուսոց սկզբնական հունտերն էին, Ուլկիանոսին ժայռերուն վրայ զարնուած տեղուանքը ժողովուելով, սկսան կանաչ գոյն մը առնել: Քիչ ատենի մէջ աս կանանչ զանգուածը իրարու հետ միանալով զանազան ջրային բոյսերը գոյացան: Իսոնց ճիւղերէն ալ ծովեզերքը սկսան մամուռը՝ ու պտերը՝ բուսնիլ, բայց ասոնք հիմակուան աս անունով բոյսերէն բոլորովին տարբեր բաներ էին. երկրիս խոնաւութենէն ու ջերմութենէն և մանաւանդ մթնոլորտին մէջի ածխային նիւթերէն՝ ան աստիճանի սաստիկ էր բուսոց աճումը որ ան ատենուան մամուռ ու պտեր ըսածնիս մեր հիմակուան անտառային ծառէ-

րուն պէս բարձր բոյսեր էին: Ի՞նչ ատենները բուսան նաև պամպուն, Նոդկաստանի եղէգը և արմաւենին, որոնք նոյնպէս ահագին բարձրութեամբ կ'ըլլային:

Պրոնեար երեւելի բնախոյզը երկրիս խոր տեղուանքէն ան նախնական վիճակին մէջ եղած բոյսերուն մնացորդներէն դաւաւ, որոնց մէջ ամենէին կենդանեաց մնացորդ մը չկայ. ան ատենները կենդանի չըլլալը անկէ ալ յայտնի է՝ որ Սփութս ալ աշխարհքիս ստեղծման պատմութեանը մէջ կ'ըսէ թէ բոյսերը կենդանեացմէ առաջ ստեղծուեցան:

Երթալով ցամաք երկիրս կը ձևանար: ()դը պաղիլ սկսելով նախնական Ուլկիանոսին ջրերը սկսան կրային աղերէն բաժնուիլ. աղային մասունքներն ալ որ ծովուն տակի աղահանքներէն կ'ելլէին, սկսան կամաց կամաց այն ջրերուն տակը նստիլ ու ծովուն տակը տարածուելով յատակը կը բարձրացընէին, և կղզիներուն շրջապատը մեծցընելով մէջ տեղի ձորերը կը լեցընէին ու քովէ քով եղած մանր կղզիները իրարու հետ կը միացընէին: Գամաք երկիրս ան ատենը ընդարձակուելով ծովը սկսաւ քաշուիլ: Ի՞նչ ատենները երկրիս կրակ դարձած միջուկը թէպէտ տարուէ տարի կը պաղէր՝ բայց դեռ երկրիս հաստատուն կեղեկին վրայ շատ ազդեցութիւն ունէր: Դաստիկ գետնաշարժներով ծովէն դուրս եղած երկրիս կեղեւը կ'ընդարձակուէր ու առօրեայ ցամաքները կ'երեւնային, որոնք քիչ ատենէն մէկէն կը ծածկուէին: Ի՞նչ քանի տեղ աս երկրաշարժներէն ծովուն մեծ ընդունարանը ճաթելով ջուրերը կրակէ ալիքներուն հետ խառնուելով դէպ ի խորերը կ'արշաւէին. յանկարծական ջերմութիւնը, հիմակուան մեծ գետերուն ջրերուն չափ ջրերը՝ մէկ վայրկեանի մէջ շոգի կը դարձընէր, բայց քիչ ատենէն մէկէն կը պաղէին. մետաղէ լավան որ խոր տեղուանքէն ելած էր՝ պաղալթ ըսուած բարբերու նման սիւնի ձևով կը պաղէր:

1 Եւստան:

2 Պէլէ կ'ըսուին մացառի պէս տարածուած անկատար բոյսերը որ աւելի հասարակածին տակ կ'ըլլան:

Նոյն տակի հրաբուխներուն պա-
զաթի զգայունութեն առաջ եկած են
Սկովտիոյ մէջ եղած Գինկալի այրը և
Հսկայից ըստած թումբը: Ուրիշ կող-
մէն ալ ծովուն ընդունարանը սաստիկ
խորունկնալով ջրերը հոն կը քաշուէին
ու ընդարձակ երկիրներ դուրս կ'ել-
էին, որոնք քիչ ատենի մէջ կանանչ
բոյսերով կը ծածկուէին:

Բայց աս երկրի վրայի եղած բոյ-
սերէն զատ, Ուկրաինոսին տակը տե-
սակ մը ծովային խեցիներ գոյացեր էին,
որոնք հիմայ միայն հասարակածին
տակը կը գտնուին. ձկները սկսեր էին
Ուկրաինոսին ալիքները պատուել ու ծո-
վուն տակի այրերուն մէջ գեռալ: Բայ
ատեն հասածէր աշխարհիս ստեղծ-
ման հինգերորդ օրը կամ դարը, որ
սուրբ գրոց ըսածին պէս ձկները ըս-
տեղծուեցան, և ահա աս աշխարհիս
ստեղծուելը ուսումնական կերպով ալ
մեկնելը ամենեւին սուրբ գրոց խօսքին
դէմ չելէր: Ար միայն միայն թուշուն-
ները և անասունները որոնք իբրեւ վեր-
ջին գործ կը սեպուին աս հրաշալի ըս-
տեղծագործութեանս. բայց դեռ օդը
ածխով լեցուն ըլլալով, շնչաւոր կեն-
դանիք չէին կրնար ապրիլ. անոր հա-
մար պէտք էր երկրորդ անգամ մ'ալ
օդը մաքրել: Այն սաստիկ շարժով մը՝
(որուն նշանները մինչև հիմայ կ'երևան
բայց պատճառը չգիտցուիր) յանկար-
ծակի ու մէկ վայրկենի մէջ օդին հետ
խառնուած ածուխը բաժնուեցաւ: Ինչ
սաստիկ մրրիկ ելած պիտի ըլլայ ան
ատենը, երբ ծծմբային կապոյտ լոյսը,
ահաւոր կայծակներ ու սաստիկ փոթո-
րիկ մը ելլելով ածխէ անձրեւ մը սկսաւ,
որ բոլոր երկիրս պատեց, ու արմաւե-
նիի, պամպուկի, կաղնիի ու քոքոյի ծա-
ռերուն արմատները ծածկեց. աս ծա-
ռերը ու ածուխը միատեղ հանքային
ածխէ գետին մը ձևացուցին, որ հի-
մայ արհեստներու ու գործատուննե-
րու մէջ կը գործածուին. ուստի հիմա-
կուան հանքային ածուխը հին մթնո-
լորտին մնացորդն է: Բայ յանկարծական
փոթորկէն վերջը ստեղծուեցան Երա-

կաւոր կամ թէ ըսենք () Դաշուշ կեն-
դանիները: Երբ ատենը երկրիս կե-
ղեւը ներքին լավային սաստիկութենէն
նորէն պատուտելով, ջրերը անոնց մէջ
լեցուեցան ու նոր նոր ցամաքներ ու
կղզիներ դուրս ելան, ցած տեղուանքը
բարձրացան ու հիմակուան ամենա-
բարձր լեռները ձևացան:

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օ՝ անալան Կեսաի ծանրաչափերու վրայ:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ծանրաչափին վրայ
ասկէ առջի յօդուածին մէջ խօսեցանք,
որ կը բաղկանայ շիտակ եղեգէ մը որուն
վրայի ծայրը գոց է ու վարինը բաց,
և աս բաց կողմը մտած է սնդիկով լե-
ցուն պզտի ընդունարանի մը կամ տու-
փի մէջ և անոր համար կ'ըսուի Կեսաի
ծանրաչափ¹ և հաստատած է կարծի
տախտակի մը վրայ ու աստիճանները
նշանած կ'ըլլայ ճերմակ պղնձէ քանոնի
մը վրայ: Երկայ թէպէտ և ամենայն
տեսակ փափաքելի ճշգրութիւնները չու-
նի, բայց կրնայ գործածուիլ զանազան
տեսակ բնաբանական փորձերու: Են-
ամէն զգուշութիւնները որ առջի յօ-
դուածին մէջ դրինք, հարկաւոր են
ծանրաչափը ճիշդ ընելու համար. թէ-
պէտ և արհեստաւորները զանց կ'աւանդեն
սնդիկը եռացրնելու, և կամ անկատար
կերպով կը մաքրեն օդոյ ու ջրոյ մաս-
նիկներէն, որով գործին քիչ ատենէն
աւրուելով ճշգրութիւնը կը կորսունցը-
նէ:

Եւ ատ անգամ եղեգին վարի ծայրը
դէպ յի վեր կը ծռուի, ու փչելով գրն-
տակ կամ գլանաձև փող կը շինուի,
որ տուփին տեղը բռնէ. և գործածու-
թիւնն ալ դիւրին ըլլալուն՝ աւելի յա-
ճախած է: Գնտակը սրածայր կտու-
ցով մը կը վերջանայ, ծայրն ալ պզտի
ծակ մը ունենալով: Իսկ թէ որ զլու-

1 Տես էջ 25:

2 Baromètre à cuvette.